

เสรีภาพสื่อมวลชนในอาเซียน

นางสาววิษญาพร ไผขาว
นิติกรปฏิบัติการ

เสรีภาพสื่อมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับเสรีภาพของประชาชน ทุกประเทศสมาชิกอาเซียนมีการให้การรับรองปฏิญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ๒๔๙๑ ขณะที่กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ปี ๒๕๐๙ (ICCPR) ก็มีบทบัญญัติข้อ ๑๙ ที่กล่าวถึงหลักประกันด้านสิทธิเสรีภาพมากขึ้น แต่ยังมีเพียง ๖ ประเทศที่ลงนามเป็นรัฐภาคีของ ICCPR คือ กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว ฟิลิปปินส์ ไทยและเวียดนาม ขณะที่ธรรมนูญอาเซียนก็ระบุหลักการสิทธิมนุษยชนทั่วไป แต่ยังไม่ระบุหลักการเรื่องเสรีภาพในการแสดงออกที่ชัดเจน

ขณะเดียวกันอาเซียนก็เพิ่งมีการประกาศใช้ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานสากล รวมถึงกระบวนการในการร่างปฏิญญาก็มีปัญหา ประชาสังคมต่าง ๆ มีส่วนร่วมน้อย และไม่ได้กล่าวถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นข้ามพรมแดน ซึ่งถือเป็นข้อด้อยเพราะแสดงนัยสำคัญว่าประเทศในอาเซียนห่วงพื้นที่เสรีภาพภายใน ซึ่งขัดแย้งกับเสรีภาพทางอินเทอร์เน็ต ที่ทำให้เกิดการปิดกั้นการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารออนไลน์

การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในภูมิภาคนี้เพิ่มขึ้นในทุกประเทศ โดยมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเป็นช่องทางในการ รับ - ส่ง ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นพัฒนาที่เน้นย้ำทิศทางที่ให้ความสำคัญมากขึ้นต่อเสรีภาพในการแสดงออก นอกจากนี้ พบว่ารัฐบาลจาก ๗ ใน ๑๑ ประเทศในภูมิภาคนี้ค่อนข้างหวาดกลัวอิทธิพลสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้มีการออกมาตรการควบคุมข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต หรือลงโทษบุคคลที่ละเมิดข้อห้ามโดยให้เหตุผลว่าเพื่อคุ้มครองความมั่นคงแห่งชาติ และการกระทำที่ขัดต่อจารีตประเพณีอันดีงาม

การละเมิดสิทธิเสรีภาพสื่อในอาเซียน มีพัฒนาการที่สวนทางกับความพยายามที่จะเกิดการรวมตัวของอาเซียนในเชิงเศรษฐกิจ และสื่อมวลชนถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพ ทั้งที่เป็นการใช้กฎหมายไม่เป็นธรรม การละเมิดโดยใช้ความรุนแรง เช่น ทำร้ายร่างกาย ยิงทิ้ง ข่มขู่ด้วยวาจา ปิดล้อมสำนักข่าว ซึ่งแม้ในประเทศประชาธิปไตย ก็ยังพบการละเมิดสิทธิเสรีภาพและทำร้ายร่างกายผู้สื่อข่าว เช่น กรณีของฟิลิปปินส์ โดยมีข้อสังเกตว่า การใช้ความรุนแรงทางกายภาพนั้นมักเกิดกับนักข่าว หรือสื่อ ที่ลงพื้นที่เข้าไปทำข่าว แต่สำหรับประชาชน หรือบล็อกเกอร์จะใช้กฎหมายที่เข้มงวด

อีกทั้งสื่อในภูมิภาคนี้ยังต้องเผชิญกับปัญหาการคว่ำรวมกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของสื่อหลายแขนง เช่น ในพม่า และมาเลเซีย ซึ่งสื่อได้ถูกซื้อโดยกลุ่มนักธุรกิจซึ่งหวังผลทางการเมือง นอกจากนี้การอ้างมาตรฐานทางจริยธรรมและความเป็นมืออาชีพที่รัฐเป็นผู้ให้คำนิยามก็กลายเป็นปัญหา เพราะมีการใช้ความรุนแรงกับสื่อมวลชนโดยอ้างเรื่องมาตรฐานทางวิชาชีพ

กรณีสื่อสารมวลชนในมาเลเซียนั้น ระดับเสรีภาพสื่อในมาเลเซียค่อนข้างน้อย เพราะ สื่อกระแสหลักได้ถูกควบคุมโดยพรรคการเมืองและกลุ่มธุรกิจ ไม่มีความโปร่งใสในการทำงาน ส่วนสื่อสังคมออนไลน์ อย่งเว็บไซต์ บล็อกของชุมชนหรือบุคคล และจดหมายข่าว นั้นค่อนข้างมีพัฒนาการที่เด่นชัด เนื่องจากการที่สื่อกระแสหลักไม่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งสามารถสร้างพื้นที่ทางเลือกในการรับข้อมูลข่าวสารได้

สื่อกัมพูชาค่อนข้างมีเสรีภาพ รัฐบาลเริ่มผ่อนคลายการควบคุมสื่อ ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการแสดงออก ไม่ได้กำหนดมาตรการเซ็นเซอร์ แต่สื่อโทรทัศน์และวิทยุส่วนใหญ่ ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มธุรกิจซึ่งมีความใกล้ชิดกับรัฐบาล ทำให้แทนที่จะรัฐบาลออกมาตรการมาเซ็นเซอร์ แต่สื่อในกัมพูชากลับเซ็นเซอร์ตัวเองแทน เพราะไม่ต้องการมีเรื่องกับรัฐบาล

แต่สิ่งที่น่าจับตามอง คือ ความเปลี่ยนแปลงในพม่า ซึ่งมีเสรีภาพมากขึ้น สื่อพลัดถิ่นของพม่า ที่เคยมีฐานอยู่ในต่างประเทศ เช่น มิซิมม่า ที่มีฐานในนิวเดลี ประเทศอินเดีย, เสียงประชาธิปไตย ซึ่งตั้งอยู่ที่ ออสโล ประเทศนอร์เวย์ และอิระวดี ที่ตั้งอยู่ในเชียงใหม่ ประเทศไทย เริ่มได้รับการอนุญาตให้กลับไปตั้งสำนักงานสาขาในประเทศได้แล้ว รวมทั้งสามารถนำเสนอข่าวในประเทศได้มากขึ้น แต่ก็ยังมีบางประเด็นที่ยังคงแตะต้องไม่ได้ แม้จะไม่มีกฎหมายเขียนบัญญัติเอาไว้ เช่น เรื่องของกองทัพ ซึ่งการปฏิรูปสื่อของพม่าจะส่งผลกระทบต่อภาพรวมต่อเสรีภาพและประชาธิปไตยในอนาคต

ในส่วนของสื่อไทยเลือกที่จะไม่รายงานข่าวในลักษณะที่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ เนื่องจากการทำงานยังอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของประกาศคำสั่งอำนาจพิเศษตามมาตรา ๔๔ ของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งมีการกำหนดข้อมูลข่าวสาร ๗ ลักษณะ ที่ห้ามนำเสนอตามประกาศ คสช. ที่ ๙๗/๒๕๕๗ และ ๑๐๓/๒๕๕๗ ได้แก่

(๑) ข้อความอันเป็นเท็จ หรือที่ส่อไปในทางหมิ่นประมาท หรือสร้างความเกลียดชัง ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ องค์รัชทายาท และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์

(๒) ข่าวสารที่จะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ รวมทั้งหมิ่นประมาทบุคคลอื่น

(๓) การวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยมีเจตนาไม่สุจริต เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของคณะรักษาความสงบแห่งชาติด้วยข้อมูลอันเป็นเท็จ

(๔) ข้อมูลเสียง ภาพ วีดิทัศน์ ความลับของการปฏิบัติงานของหน่วยราชการต่าง ๆ

(๕) ข้อมูลข่าวสารที่ส่อให้เกิดความสับสน ยั่วยุ บิดเบือนให้เกิดความขัดแย้ง หรือสร้างให้เกิด ความแตกแยกในราชอาณาจักร

(๖) การชักชวน ช่างสุ่ม ให้มีการรวมกลุ่มก่อการอันเกิดการต่อต้านเจ้าหน้าที่และบุคคล ที่เกี่ยวข้องของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

(๗) การขู่จะประทุษร้ายหรือทำร้ายบุคคล อันนำไปสู่ความตื่นตระหนก หวาดกลัว แก่ประชาชน

อีกทั้งรัฐมีความพยายามที่จะควบคุมและแทรกแซงสื่อผ่านการออกกฎหมายต่าง ๆ ขณะที่ท่าทีของผู้นำรัฐบาลก็ยังมีทัศนคติเชิงลบต่อการทำงานของสื่อ ดังนั้น สื่อไทยควรมีการปรับตัวให้เป็นสื่อสร้างสรรค์ที่สังคมให้การยอมรับ มีความน่าเชื่อถือ ควรมีบทบาทในการตรวจสอบผู้มีอำนาจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

ເອກສາກຂ່າວອື່ນ

<http://www.bbc.com/thai/thailand-໗໔໗໒໖໗໔>

<https://prachatai.com/journal/໒໐໑໗/໐໑/໔໔໔໗໔>

<http://www.mfa.go.th/asean/th/news/໒໗໓໖໔/໗໔໔໗໔-%E0%B7%D0%E0%B7%AA%E0%B7%A7%E0%B7%84%E0%B7%B2-%E0%B7%D0%E0%B7%AA%E0%B7%A3%E0%B7%B3%E0%B7%A0%E0%B7%B2%E0%B7%8E%E0%B7%AA%E0%B7%B7%E0%B7%88%E0%B7%AD%E0%B7%A3%E0%B7%84%E0%B7%A0%E0%B7%B7%E0%B7%A1%E0%B7%B4%E0%B7%A0%E0%B7%B2%E0%B7%84%E0%B7%AD%E0%B7%B2%E0%B7%D0%E0%B7%8B%E0%B7%A2%E0%B7%84%E0%B7%84.html>